

SOME FUNDAMENTAL PROBLEMS IN THE DESIGN OF ENVIRONMENTAL MONITORING

by *P. Orbay*

S u m m a r y

Author reports on the research performed at the Department of Environmental Protection University of Forestry and Wood Industry. The objective was to investigate into the general problems of environmental monitoring, first of all, the summary of types in environmental monitoring and assessment as well as identifying the fundamentals of an information system. Monitoring and assessment are studied separated from the actual model of environmental assessment and thus statements are arrived at which are valid for assessment models of various kind or which remain applicable even if the model is altered due to scientific progress.

The data collection system of environmental monitoring is divided to measuring, data recording and data transmitting subsystems and from another aspect, to user's own system and one operated by external institutions. According to the formal method of environmental assessment, distinctions are made between output environmental factor, relationship and simulation monitoring. The measuring network of the first type ie. the spatial and temporal system of measurements is described by value functions. The measuring networks of areal, linear and punctual assessment are also treated. It is claimed that in most of the cases the systematic measuring network based on the UTM grid is applicable. Brief mention is made of the measuring networks of relationship and simulation monitoring.

The structure of data base aiding environmental assessment is outlined, the map information layers according to the GIS concept as well as the central data and the attributes of environmental conditions in the alphanumeric data base are treated. The links between record types are described by relations. Finally, based on a particular environmental assessment model a possible solution for information flow enabling monitoring in Hungary is outlined, indicating the institutions participating.

Translated by D. LÓCZY

Timár Judit (szerk.): Az „alföldi út” kérdőjelei. – Az MTA RKK Alföldi Tudományos Intézete Békéscsabai Osztályának kiadv., Békéscsaba, 1994. 310 old.

Az elmúlt évtizedben az Alföld különböző szempontú vizsgálatai, bár eltérő intenzitással, de mindig a tudományos érdeklődés középpontjában álltak. Ebbe a térség történelmi múltjának, településhálózatának sajátosságai éppúgy beletartoztak, mint társadalmi-gazdasági fejlődésének a mássága, a semmi máshoz nem hasonlítható „alföldi módja”.

Az ország e nagytáján folyó kutatásokkal már számos tanulmány és tanácskozás foglalkozott eddig is. Legutóbb 1993. december 1-én és 2-án került sor egy nagyszabású, Alfölddel kapcsolatos rendezvényre, az „Alföld Kongresszusra” az MTA RKK szervezésében Békéscsabán, amely már korábban is házigazdája volt hasonló összeállításoknak. Az ott elhangzott előadásokat tartalmazza ez a közelmúltban megjelent kötet, amely – a felelős szerkesztő szavait idézve – valóban „...egyfajta helyzetjelentés az Alföld-kutatás mai állásáról.”

A rendszerváltozás következtében még inkább fokozódó hangsúly helyeződik hazánknak erre a régiójára, amelynek fejlődése már többször elakadt, megtorpant a történelem során. Felvetődik a kérdés, hogy vajon az Alföld képes lesz-e válaszolni az új kihívásokra, és hogy milyen mértékben tud majd megfelelni az új követelményeknek? – többek között ezekre is választ kap az olvasó a könyvből.

Az 58 előadó írását magába foglaló kiadvány szerkezetileg két fő részre, tartalmilag pedig négy nagy egységre tagolódik. A könyv első negyedében a plenáris ülésen ismertetett 14 előadás anyaga található, amelyek globális megközelítésben az Alföld természeti, társadalmi, gazdasági, infrastrukturális fejlődéséről, jelenlegi helyzetéről adnak átfogó elméleti bevezetést, szorosan kapcsolódva a szekciók témaköréhez. A kötet nagyobbik hányadát a négy szekció (Természeti erőforrások-környezetvédelem, Gazdaság-infrastruktúra, Népesség-társadalom, Településfejlődés/fejlesztés-közigazgatás) megfelelő témák szerint csoportosított előadásai teszik ki.

A rendkívül sokoldalú és eltérő térbeli szinteken végzett kutatások beszámolóit és a korreferátumokat ismertető tanulmánygyűjteményből e rövid recenzió keretében csak néhányat emelnék ki a plenáris ülésen és az egyes szekciók nyitó előadásain elhangzott gondolatokból.

ENYEDI György akadémikus bevezető előadásában az Alföld fejlődésének perspektíváit vázolja felhívja a figyelmet arra, hogy a területi különbségek növekedése nem jelenti az ország szétszakadását. Megjegyzi továbbá, hogy a térség elmaradottságából fakadó negatívumok – aminek okai főleg a történelmi múltban tevődtek – a jelenlegi gazdasági válság körülményei között még nagyobb erővel törnek felszínre, mint a korábbi évtizedekben. A megoldást az új regionális szerkezet kiépülése, a gazdaság újraélnkülése adhatja, amelyhez az Alföld más szálakkal kapcsolódik, és abba más módon integrálódik majd, mint az államszocialista rendszer időszakában. A lényeg azon van tehát, hogy ebben az új struktúrában az Alföld megtalálja a helyét és képes legyen abba kellőképpen beilleszkedni.

OROSZ István cikke az alföldi agrárfejlődés történeti útját tekinti át a kezdetektől 1945-ig. A második világháború befejeződése utáni korszak problémái napjainkig vezetnek, amelynek illusztrálására kitűnő példát szolgáltat BERÉNYI István írása. Ebben a szerző az agrártermelés külső és belső feltételrendszerének a módosulását, valamint annak a földhasznosítási szerkezetre gyakorolt hatásait elemzi. Rámutat arra is, hogy a határhasználat szempontjából döntő fontosságú „...hogy mely irányba mozdul el a hazai, ill. az alföldi agrártársadalom.”

A falvak gazdasági életében hosszú időn át a mezőgazdaság dominált, amelynek átalakulása számottevően megváltoztatta a falvak társadalmi struktúráját is. E folyamat nyomán követésére, különösen a paraszti társadalom átrendeződése releváns momentumainak kiragadására JUHÁSZ Pál vállalkozott.

Az Alföld kiegyensúlyozott fejlesztését célzó környezetvédelmi és területfejlesztési elképzeléseket TARIÁN Lászlóné három alapvető irányelvben (alulról való építkezés, ökológiai és ökonómiai érdekek egyeztetése, kapcsolódás az ország társadalmi-gazdasági fejlesztését célzó egyéb kormányzati és tárcaprogramokhoz) fogalmazta meg, amelynek mindegyike nélkülözhetetlen az Alföld felzárkózásához.

A Természeti erőforrások–környezetvédelem szekció bevezetőjét KERÉNYI Attila és MEZŐSI Gábor írta, akik az Alföld környezetkutatásával összefüggésben négy tényezőcsoport vizsgálatát tartják szükségesnek. Ezek közül az éghajlat és a vízellátottság kérdésköre a leglényegesebb, de figyelmet érdemel még a morfológia és a talaj, a területhasznosítási szerkezet, valamint az élővilág alaposabb tanulmányozása is.

ERDŐSI Ferenc tanulmányában az Alföld sajátos gazdasági fejlődésének néhány okát világította meg. Az indulási hátrányokhoz (periféria helyzet, ásványok hiánya) a későbbiek során újabbak adódtak, mert egyrészt az ipar és a mezőgazdaság fejlődése az Alföldön számos negatív vonással volt terhelt, másrészt az Alföld infrastrukturális fejlesztésének mértéke elmaradt a kvánatostól, s ezáltal a nagytáj lemaradása tovább erősödött. Mindezek a folyamatok kedvezőtlenül hatottak a régió társadalmi szerkezetére, az ott élő népesség összetételére és életkörülményeire is, amelyekre konkrét példákat a BÓHM Antal által összegzett „Népesség-társadalom” szekcióhoz sorolható írások szolgáltattak. Ebben a régióban, amely hosszú időn keresztül jelentős népességkibocsátó volt, még ma is az országos átlagnál magasabb a fizikai foglalkozásúak, alacsonyabb a felsőfokú végzettségűek, viszont nagyobb a munkanélküliek aránya, tetemesebb a cigánylakosság és a tanyai népesség előfordulása.

BELUSZKY Pál álláspontjával magam is egyetértek, miszerint „az Alföld sajátos társadalomfejlődési utat járó régiója” hazánknak. Azt, hogy ez a térség hogyan is „járta be” ezt az ország más részeitől eltérő fejlődési utat, a szerző az államalapítástól kezdődően tekinti át. Megkülönböztet olyan területeket (pl. Szatmár-Bereg, Bodrogek, Bihar stb.), amelyek nem léptek az „alföldi útra”, és olyanokat (pl. Bácska, Duna-völgy, Hajdúság stb.), amelyekben az „alföldi út” több eleme is fellelhető. Ez utóbbiakkal a szerző részletesebben is foglalkozik.

Egészében véve a kötet nagyon érdekes, szemléletes ábrákkal, tartalmas táblázatokkal jól ellátott, az Alföldet különböző oldalról megközelítő tanulmányok gazdag tárháza, amely egyfelől a hagyományt folytató későbbi kiadványokkal együtt egy összehasonlításra is lehetőséget adó sorozat tagja lehet, másfelől minden, Alfölddel foglalkozó szakember és a térség jövője iránt felelősséget érző honpolgár számára izgalmas olvasmány.

KISS ÉVA